

Friedrich Schiller

A rablók

Fordította Térey János

I. felvonás

SZEMÉLYEK

MAXIMILIAN MOOR, az öreg gróf, kormányzó

KÁROLY, a nagyobbik fia

FERENC, a kisebbik fia

AMÁLIA EDELREICH kisasszony

Lázadó diákok, a későbbiekben bűnözők:

SPIEGELBERG

SCHWEIZER

GRIMM

RAZMANN

SCHUFTERLE

ROLLER

KOSINSKY

SCHWARZ

HERMANN, egy nemesember zabigyereke

DANIEL, Moor gróf inasa

MOSER lelkész

SZERZETES

A RABLÓCSAPAT TÖBBI TAGJA

Helyszín: Németország a XVIII. század közepén. A darabban eltelt idő körülbelül két év.

*Quae medicamenta non sanant, ferrum sanat, quæ ferrum non sanat, ignis sanat.
Amit orvosság nem gyógyít, meggyógyítja a vas, és amit a vas sem, meggyógyítja a tűz.
Hippokratész*

Friedrich Schiller darabját a Szabadkai Népszínház Magyar Társulata 2016 májusában mutatja be. Térey János új fordításából ízelítőt adunk. (A Szerk.)

ELSŐ FELVONÁS

Első jelenet

Frankföld (=Észak-Bajorország)

A Moor-kastély termében

Ferenc és az öreg Moor

FERENC: Jól vagy, apuka? Iszonyatosan sápadt az arcod.

AZ ÖREG MOOR: Teljesen jól vagyok, kisfiam... Mit akartál mondani?

FERENC: Megjött a posta... Levél a lipcsei emberünktől.

AZ ÖREG MOOR: *(mohón)*: Hírek Károly fiamról?

FERENC: Aha, aha, pontosan. Csak félek... Nem tudom, egyáltalán szabad-e ilyet... Mondd, és mi van az egészségeddel?... Tényleg jól vagy, apuka?

AZ ÖREG MOOR: Én? Mint hal a vízben! A nagyfiamról ír?... Aztán miért aggódsz te ennyire? Hogy már másodjára kérdezed.

FERENC: Figyelj, apuka, ha csak egy kicsit is betegeskedsz... Ha mégse kizárt, hogy gyöngélsz, akkor békén hagylak... Alkalmos időben beszélünk majd. *(félíg magában)* Ez a hír nem éppen a te törekeny testednek való.

AZ ÖREG MOOR: Istenem, istenem! Mégis, mi történt?

FERENC: Először is hadd vonuljak félre, és hadd sirassam meg az elveszett bátyámat... Pedig örökre hallgatnom kellene... és mert a te fiad: örökké palástolni a bűnét... Mivel a testvérem. De neked engedelmességgel tartozom... ez az első számú kötelességem... ezért nézd el nekem!

AZ ÖREG MOOR: Édes istenem, Károly, Károly! Ha tudnád, mennyire kikészíti az apai szívet, amit művelsz. Ha örömhírt hoznál, tíz évet fiatalodnék... De hát ha mindegyik híred olyan, hogy úúhh... Újabb lépéssel lök közelebb a sírhoz.

FERENC: Ha így hatnak rád a hírek, apuka, akkor hadd kívánjak neked jó éjszakát! Még ma a hajunkat fogjuk tépni a sírodnál.

AZ ÖREG MOOR: Maradjál már!... Csak egy kis lépés... Hadd legyen meg az ő akarata. Az apák bűnei harmad- és negyedíziglen torlotatnak meg. Hagyjuk, hogy ő is így végezze.

FERENC: *(kiveszi a levelet a zsebéből)* Ismered az emberünket! Nézd, odaadnám a jobb kezem minden ujját, ha azt mondhatnám, hogy ez egy velejéig romlott, hazug alak... Szedd már össze magad! Bocsáss meg, ha nem adom kezédbe a levelet... Nem kéne mindent tudnod.

AZ ÖREG MOOR: De mindent, de mindent tudnom kell! Fiam, hátha éppen ezzel kímélsz meg a mankótól.

FERENC: *(olvás)* „Május elseje, Lipcse. – Ha nem kötne soha meg nem tört ígéret, hogy semmit sem titkolok el, amit bátyád sorsáról tudok, kedves barátom, sohasem fordulna tollam zsarnokként ellened. Száz leveledből is értem, hogy egy ilyen hír testvéri szívedbe törként hatolna. Szinte látlak is, hogy ezt a semmirekellőt, ezt az utálatost...” *(az öreg Moor eltakarja arcát)* Látod, apuka, csak a kímélő részeket olvasom. „...utálatost ezer könnyel siratod.” Igen, érzékeny szívemből hullámokban tör elő a könnyáradat... „Olyan, mintha idős, szelíd édesapádat halál-sápadtan látnám...” Jézusmária, máris halálsápadt, pedig még alig tud valamit!

AZ ÖREG MOOR: Tovább, tovább!

FERENC: „...halálsápadtan látnám székéhez támolyogni, és átkozni a napot, amikor először szólították apukának. Nem tudtam mindennek utánajárni, és abból a kevésből, amit megtudtam, te még kevesebbet tudsz. A fivéred teljesen kimerítette a szégyenteljes viselkedés fogalmát; nem tudom, tudja-e még fokozni, esetleg ha elméje fölülmúlja leleményességben az enyémet. Tegnap éjjel döntött úgy, negyvenezer dukát adósság után...” Hoppá, szép kis zsebpénz, apuka!... „Miután megerőszkolta egy gazdag bankár lányát, és párbajban halálra sebezte az udvarlóját, egy remek fiatalembert, hogy hét másikkal együtt bűnözőnek áll; az igazság karmai elől így menekül.” Apuka! Édes istenem, apuka, jól vagy?

AZ ÖREG MOOR: Elég. Azonnal hagyj abba, fiam!

FERENC: Bocs, kíméletes leszek. „...körüzést adtak ki ellene, hogy a sértetteknek elégtételt adjanak. Vérdíjat tűztek ki a fejére... Moor nevére...” – Nem! Szegény nyelvem, soha ne változz apagyilkossá! (*széttépi a levelet*) Ne higgy neki, apuka! Egy szavát se higgyed!

AZ ÖREG MOOR: (*keservesen sír*): A nevem! A becsületem!

FERENC: (*nyakába borul*) Piszok, szemét Károly! De vajon nem gyanítottam-e, mikor fiatal lányok után szaladgált, csibészek és mindenféle kétes elemek társaságában mezőn, hegyen át iszkolt a templom elől, ahogy szökött bűnöző menekül a börtönből; és a pénzt, amit tőled kunyerált, az első koldus kalapjába dobta, miközben mi itthon jámbor imákat morzsolva szent könyvek fölé görnyedtünk? Nem gyanítottam-e, amikor Julius Caesar, Alexander Magnus és más sötét lelkű pogányok kalandjait szívesebben olvasta, mint bűnbánó Tóbiás történetét?... Százszor mondtam neked – mert tudod, hogy az iránta érzett szeretetem mindig a gyermeki kötelesség határain belül maradt –, szóval megmondtam elégszer, hogy az a fiú mindenkit romlásba és bűnbe fog rántani!... Ó, bárcsak ne viselné a Moor nevet! Bárcsak ne szeretném szívből! A kárhozatos szeretet, amit képtelen vagyok elfojtani, egyszerűen még Isten ítélőszéke elé fog cibálni engem.

AZ ÖREG MOOR: Ó, az én szép kis reményeim! A gyönyörű ábrándjaim!

FERENC: Abszolút megértelek. Mivel pont erről beszéltem az előbb. Az a lángoló szellem, amelyik ebben a fiúban izzik – mondtad mindig, apuka –, vonzalma a nagyság és a szépség iránt túlérzékenyvé teszi őt. És ez a nyitottság, hogy neki a szemében tükröződik a lelke, és gyöngéd érzelmei minden szenvedés láttára szomorú együttérzéssé nemesednek... Ez a férfias bátorság, amely százéves tölgyfák csúcsáig vagy zúgó folyó örvényébe hajszolja, árkokat, kerítéseket ugraszt át vele, nos, ez a gyermeki/infantilis becsvágy, ez a legyőzhetetlen makacsság, és minden hasonlóan szép és fénylő erény, amely apuka kedvencében sarjadzott, idővel egy jóbarát méltó barátjává, jó polgárrá, hőssé, nagy, nagy emberré fogja őt avatni... Látod, apuka! A lángoló szellem fejlődött, terjeszkedett, tekintélyes gyümölcsöt termelt. És látod, ez a nyitottság milyen ügyesen változott szemtelenséggé. Látod, ez a gyöngédség valójában kurvák ölébe vágyakozik, Phryné kegyeiért epedve. Látod ezt a lángoló zsenit, ahogy röpke hat év alatt tökéletesen fölemésztette az életét, önmaga árnyékává változott, és az emberek minden szégyenkezés nélkül azt mondják rá: C'est l'amour qui a fait ca! Ó, nézd csak meg ezt a hideg és megfontolt ábrázatot, ahogy terveket szövöget, és véghez

is viszi mindazt a bűnt, ami mellett eltörpülnek Cartouch és Howard mocskos tettei!... És amikor ezek a magvak teljesen beérnek... Mert mégis, mit lehet még várni egy fiatalembertől?... Talán, apuka, megéred még azt a boldogságot, hogy egy hadsereg élén pillantod meg őt, az erdők szent csöndjében táborozva. És a fáradt vándort útja felénél majd ők szabadítják meg fölösleges terheitől... Talán még mielőtt a sírba távozol, elzarándokolhatsz az ő emlékművéhez, amelyet a fiad föld és ég közé emelt... Talán, apuka, édes apuka... Talán más nevet kellene fölvenned, különben utcakölykök fognak rád ujjal mutogatni, mert látták a fiad képmását a lipcsei piacon kiplakátolva.

AZ ÖREG MOOR: Te is, Ferikém, te is? Fiacskáim! Mennyire megfájdítjátok a szívem!

FERENC: Látod, tudok én szellemes is lenni, de a humorom mar, mint a skorpió. – Feri, a száraz átlagember! A hideg és szikár Feri! Akármilyen, ahogy még hívni szerettek azok, akik fölhívták a figyelmet a jókora különbségre Károly és énköztem, amikor a kis kedvenc apuka ölében ült, vagy apuka arcát csipkedte... Szóval ez a Feri a saját birtokán fog meghalni, mindenkitől elhagyatva, miközben Károly tehetségének híre szájról szájra száll... Köszönöm neked, uram, hogy a hideg, száraz, szikár Feri... nem olyan, mint ez!

AZ ÖREG MOOR: Bocsáss meg, fiam! És ne haragudj apádra, amiért csalódott saját terveiben. Isten olyan könnyeket fakasztott belőlem Károly miatt, amelyeket, Ferikém, te fogsz majd fölszárítani.

FERENC: Igen, apuka, mindet föl fogom szárítani. A te Ferikéd annak szenteli az életét, hogy a tiédet meghosszabbítsa. A te életed az orákulum, amelytől minden ügyemben tanácsot kérek, a tükör, amelyben a mindenséget figyelem... Egyetlen kötelesség sem olyan szent, amelyet ne tudnék megszegni, ha a te életed forog kockán... Elhiszed nekem?

AZ ÖREG MOOR: Még nagy feladatok várnak rád, fiam... Isten áldjon meg azért, amit teszel, és amit még tenni fogsz értem!

FERENC: Mondd csak... ha ezt a fiút nem kellene a sajátodnak vallanod, boldogabb ember lennél?

AZ ÖREG MOOR: Csönd legyen, kérlek, hallgass! Amikor a bába elém hozta, az ég felé emeltem, és azt kiáltottam: hát nem én vagyok a legboldogabb ember a világon?

FERENC: Ezt kiabáltad. De vajon mennyire vagy boldog mostanában? Irigyelsz minden nyomorult szolgát, hogy nem ő az apja ennek a fiúnak... Csak a bánat emészt, amióta ő megszületett. Ez a bánat Károllyal együtt növekszik. Konkrétan a sírba fog tenni.

AZ ÖREG MOOR: Nyolcvanéves vénembert csinált belőlem.

FERENC: Szóval – ha kitagadnád a fiad?

AZ ÖREG MOOR: Feri, Feri! Miket beszélsz!

FERENC: Nem ez a szeretet minden kínod okozója? Enélkül ő egyszerűen nem létezik. Enélkül az átkozott szeretet nélkül halott. Mintha meg sem született volna. Nem a vér és hús, hanem a szív tesz minket apákká és fiúkká. Ne szeresd többet, s nem lesz többé szörnyeteg fiad, még ha a húsdoból vágták is ki valaha. Eddig a szemed fénye volt, de ha a szemed vétkezik, vándor ki azt...

rendeli az Írás. Jobb fél szemmel a mennybe menni, mint két szemmel a pokolba. Jobb gyermektelenül a mennybe menni, mint a fiunkkal együtt a pokolra kerülni. Mondotta Isten!

AZ ÖREG MOOR: Azt akarod, hogy átkozzam el a saját fiamat?

FERENC: Nem egészen! Nem egészen!... A fiadat nem kell elátkoznod. Mert mit is jelent egy fiú?... Akinek te életet adtál, és aki minden erejével azon fáradozik, hogy megrövidítse a tiédet?

AZ ÖREG MOOR: Tökéletesen igazad van! Ez a személyesen énrám kirótt ítélet! Az Úr rendelte így.

FERENC: Látod, mennyire gyerekek néz téged ez a kis szíved csücske. Az apai szeretetedet kihasználva fojt és gyilkol meg, hogy szívedbe tört döfve végezzon veled. Ha te nem leszel többé, ő fogja birtokolni a javaidat, királya lesz ösztöneinek. Nincs többé gát, vágyai vihara szabadon tombolhat. Gondolj csak bele! Hányszor kell a saját apja halálát kívánnia... hányszor a saját testvéréét... Akik ennyire szívtelenül ámokfutása útjába álltak. Szeretetért szeretettel fizet? Gyermeki hálával viszonzza az apai gyöngédséget? Miközben egy szemvillanás alatt föláldoz tíz teljes évet apja életéből? Egy kéjes pillanatért kockára teszi ősei hírnevét, amely évszázadokon keresztül sértetlen volt? Ezt jelenti hát a fiú? Válaszolj! Fiadnak nevezed őt?

AZ ÖREG MOOR: Zabolátlan kölyök! De mégis az én gyerekem! Az enyém!

FERENC: Olyan kedves, szép gyermek ő, akinek örök vágya, hogy ne legyen apja... Ó, bárcsak megértenéd! Bárcsak lehullna a hályog a szemedről! De a te elnéző bánásmódod csak az ő könnyelműségét erősíti; támogatja a vélt igazában. Téged fog sújtani miatta az átok, téged, apuka, téged.

AZ ÖREG MOOR: Ez így van jól, nagyon is jól!... Tényleg én vagyok a bűnös.

FERENC: Hány ezren részegedtek meg a jólét poharától, és gyógyultak meg a szenvedés által! A testi fájdalom, ami minden kicsapongót utolér, nem Isten intó kezének jele volna? Saját szörnyű gyöngédségével okoz kárt az ember? Az apa elronthatja-e örökre a rábízott zálogot?... Gondold meg, apuka: ha kis időre éreztetnéd vele, milyen a nyomorúság, nem változna valamelyest? Nem javulna meg? Vagy a nyomor nagy iskolájában is hitvány maradna, és aztán... Rettegjen az apa, aki egy magasabb bölcsesség döntését semmisíti meg a túlzott kényeztetéssel!... Na, apuka?

AZ ÖREG MOOR: Írok neki, hogy leveszem róla a kezem.

FERENC: Jól teszed és megfontoltan.

AZ ÖREG MOOR: Hogy soha ne kerüljön a szemem elé.

FERENC: Ez biztos hatni fog.

AZ ÖREG MOOR: *(gyöngéden)* Amíg meg nem javul!

FERENC: Igaz, igaz... De ha fölveszi a képmutató álarcát, és eljön ide együtt-érzést zsarolni, megbocsátást szerezni? Aztán reggel odébbáll, és ribancok karjai között gúnyolódik a gyöngéségeden?... Nem, apuka! Térjen vissza szabadon Károly, ha úgy diktálja a lelkiismerete.

AZ ÖREG MOOR: Ezt is megírom neki.

FERENC: Várj! Csak még egy szó, apuka. Fölháborodásod, tartok tőle, annyira kemény szavakat íratna veled a papírra, hogy Károly szíve beleszakadna... És

még a végén... Higgy nekem: megbocsátásnak fogná föl, ha arra méltatnád, hogy saját kezűleg írsz levelet neki. Jobb lenne, ha rám bízna.

AZ ÖREG MOOR: Rendben, fiam. Még a végén szívrohamot kapnék! Írd meg neki...

FERENC: *(gyorsan)* Akkor ugye jó ötlet, hogy én...?

AZ ÖREG MOOR: Írd meg, hogy ezer véres könnyet hullattam, és ezer álmatlan éjszakám volt... De ne kergesd kétségbeesésbe a fiamat.

FERENC: Nem akarsz lepihenni, apuka? Olyan megviseltnék tűnsz.

AZ ÖREG MOOR: Írd meg, hogy az apai szív... De mondom, ne kergesd a fiamat kétségbeesésbe.

(szomorúan elmegy)

FERENC: *(nevetve néz utána):* Vigasztalódj, öreg, sosem fogod viszontlát-
ni ezt a fiút. Az út le van zárva, akár a pokolból a mennybe vezető ösvény...
Kitéptem karjaidból, mielőtt megtudhattad volna, mielőtt kérhetted volna...
Szánalmas amatőr lennék, ha még arra sem lettem volna képes, hogy egy apa
szívéből kitépjem a gyermekét, még ha acélpántok kötik őket össze... Átkokból
vontam mágikus kört köréd, amit ő nem tud majd átlépni... Sok sikert, Ferenc!
A kis kedvencnek befellegzett... Átláthatóbbá vált az erdő. Ezeket a papírokat
el kell dugnom, mert itt könnyen fölismerik az írásomat. *(összeszedi a széttépett
papírt)* A keserűség hamarosan végez az öreggel... És nekem még a lány szívéből
is ki kell tépnem ezt a Károlyt. Akkor is, ha az életébe kerül.

Joggal tartom igazságtalannak a természetet, és esküszöm, hogy érvényt fogok
szerezni a jogaimnak... Miért nem én másztam ki először az anyaméhből? Miért
nem vagyok egyke? Miért nekem kell cipelnem a csúnyaság terhét? Pont énne-
kem? Mintha születésemkor kissé szűkmarkúan bánt volna velem: miért nekem
van ilyen ronda, lappföldi orrom? Ilyen durva arab képem? És honnét ezek a
benszülött szemek? Szerintem az emberi faj összes csúnyaságát egy kupacba
szedte, és összerakott belőlük engem. Ezer ördög és pokol! Milyen jogon adott a
másiknak többet, miközben nekem kevesebbet? Aki hízeleg neki, többet kap? És
aki megsérti, kevesebbet? Miért ilyen részrehajló?

Nem, nem, én vagyok igazságtalan! Mert hiszen mindannyiunknak adott krea-
tivitást, kiültetve minket meztelenül és szegényen a nagy óceán, a világ partjára –
ússzon, aki tud, és aki nem, az pedig süllyedjen el! Nem határozta meg, mi legyen
belőlem, ez tehát az én dolgom. Mindenkinek egyformán joga van a legkisebbhez
és a legnagyobbhoz. Az igény, az indulat és az erő megsemmisíti egymást. A jog
a győzteshez kerül, és erőnk korlátja már csak a törvény.

Jó, létezik egy közmegegyezés, amelyik azért köttetett, hogy a világ körforgását
biztosítsa... A becsületes név! Igazán hasznos pénznem, amivel jól sáfárkodhat,
aki ért hozzá. Lelkiismeret – na ja! Kiváló madárijesztő, elriasztja a cseresznyefá-
ról a madarakat! Egy jó fedezetű váltó még a becsődölteket is kihúzza a csávából.

Nagyon is dicséretes intézmények ezek, a bolondokat tiszteletre tanítják, a
senkiháziakat elnyomják, hogy az okosoknak minél kényelmesebb legyen. Igazán
ravasz intézmények! Olyanok, mint a sövény, amit a parasztok a földjeik köré
húznak, hogy ne szökhessen be a nyúl, igen, szegény nyuszika! Bezzeg a nagysá-
gos úr könnyedén átvágtat a tegnapi veteményesen.

Szegény nyuszika! Nyomorúságos szerep nyúlnak lenni ezen a világon. De a nagyságos úrnak szüksége van a nyuszikra!

Csak vágjunk neki merészen, bátran! Aki semmitől sem fél, nem kevésbé hatalmas, mint az, akitől mindenki fél. Divat a nadrágra varrt csat, amit kedvünk szerint állíthatunk bővebbre vagy szűkebbre. Új divat szerint készítettünk magunknak lelkiismeretet, amit magunkra igazítunk, hogy ne zavarjon bennünket. Mit lehet tenni? Menjél szabóhoz! Állandóan erről az úgynevezett vérségi szeretetről papolnak, ami egy átlagos családos embernek is fejfájást okoz... Ő a testvéred! Vagyis ugyanabból az alomból való, ahová te is... szóval legyen számodra szent!... Figyelitek, milyen vicces következtetés is ez? Ha két test közel van egymáshoz, akkor a szellemük is biztosan harmóniába kerül... Aha, persze. Ha közös a haza, közösek az érzelmek is, persze hogy; azonos menza, azonos hajlamok. Hát nem is tudom... Nézzük csak tovább – ő a te apukád! Ő adott neked életet, húsából, véréből vagy... tehát legyen számodra szent. Már megint egy furcsa következtetés! Föltennem a kérdést: miért is csinált engem? Csak nem szeretetből? De hiszen amíg nem léteztem, nem is volt mit szeretni rajtam. Vagy talán ismert, mielőtt létrehozott? Vagy gondolt rám, miközben csinált? Vagy akart engem, amikor csinált? Előre tudta, mi lesz belőlem? Na, remélem nem, különben meg kéne büntetnem, amiért összebarkácsolt. Hálás lehetek neki, amiért férfi lettem? Épp annyira lehetnék, ha nőt csinált volna belőlem, hiszen akkor se volna okom panaszkodni. Tiszteletre méltó-e az a szeretet, amely nem a lényem szeretetén alapul? De hogyan tisztelhetne valaki engem, aki csak úgy jöttem létre, ha bizonyos föltételek teljesülnek? Hol találjuk meg itt a szentséget? Az aktusban, amelynek során megvalósultam?... Mintha bizony több volna puszta állati vágyak állatias lecsillapításánál! Vagy talán az aktus eredményében, a szükségszerű következményben, amelyet szívesen eldobnánk, ha nem hús és vér lenne az ára. Adjak hálát, hogy szeret engem? Csak hiúság, minden művész bűne, akik művük előtt illegetik magukat, akármilyen kiábrándító is legyen az... Lássátok, ennyi az egész boszorkányság, amit szent ködbe burkoltatok, hogy féltékenységüket megszarolhassátok. Én is ezen a járószalagon tipegjek, mint egy kisgyerek?

Most pedig hajrá, munkára föl!... Mindent el akarok pusztítani, ami utamat állja, hogy úr lehessenek. Úrnak kell lennem, hogy erőszakkal érjem el azt, amire szeretetreméltósággal képtelen vagyok.

Második jelenet

Kocsma a szászországi határnál

Moor Károly egy könyvbe mélyedve. Spiegelberg az asztalnál iszogat

MOOR KÁROLY: *(leteszi a könyvet)* Rosszul vagyok ettől a hivatalnokévszázadtól, amikor Plutarkhosz valódi hőseiről olvasok.

SPIEGELBERG: *(poharat ad neki és iszik)* Persze, mert Josephus Flaviust kellene olvasnod.

MOOR: Prométheusz lobogó tüze kialudt, bengáli tűz ég helyette, csupán színházi fáklya, amelytől nem gyullad meg egyetlenegy pipadohány sem.

Herkules bunkója körül szimatolnak, mint a patkányok, és izzadva török a koponyájukat, hogy vajon miféle folyadék fortogott a heréiben? Egy francia abbé arról ír, hogy Nagy Sándor gyáva nyuszi volt. Ez a hazug professzor minden szavánál szalmiákszeszt tol az orra alá, és az Erőről elmélkedik. Urak esnek ájulásba, ha fiuk születik, Hannibál taktikájáról töprengenek... Taknyos kölykök frázisok után kutatnak a cannae-i csatáról, és elpityerednek Scipio győzelmén, amikor lefordítják.

SPIEGELBERG: Alexandrinos nyavalygás, tesókám!

MOOR: Szép kis jutalom az izzasztó ütközetért, ami a gimnáziumokban él tovább; könyvbe kötve hordozzák halhatatlanságotokat a nebulók. Elpazarolt véretekért szép fizetség, hogy egy nürnbergi kereskedő mézeskalácsra formálhat – vagy ha szerencsétek van, egy francia író a tragédia koturnusába illeszt, és dróton rángat majd titeket. Ha-ha-ha!

SPIEGELBERG: *(iszik)* Kértelek már, hogy Flaviust olvass!

MOOR: Fúj! Gyűlölöm ezt a töketlen évszázadot, amely mást sem tud, csak a régiek hőstettein rágódni, megjegyzéseivel szennyezni az ókor hőseit, és szomorújátékokká züllesztani történetüket. Az ágyék ereje elapadt, az ember szaporodását sörélesztő segíti.

SPIEGELBERG: Teát, tesó, szürcsölj teát!

MOOR: A természetet izetlen hagyományokkal korlátozzák, nincs szívük jóízűen meginni egy pohárával, mert az nem egészséges. A cipőpucolónak hajbókolnak, hogy képviselje őket öméltósága előtt, viszont közben korholják a szerencsétlent, mert tőle nem félnek. Ebédnél imádják egymást, de egy derékalj miatt megmérgeznék a másikat, ha túlcitálja őket egy árverésen. A szadduceust szidalmazzák, amiért nem jár szorgalmasan templomba, és közben az oltár előtt számolgatják a zsidó kamatjaikat... Csak azért esnek térdre, hogy jól szétteríthessék az uszályukat... Le sem veszik szemüket a papról, de csak hogy láthassák a parókáját... Elájulnak, ha libavért látnak, és tapsolnak, ha vetélytársuk tönkrement a tőzsdén... Szorongattam a kezüket... „Csak egy napot még...” Hiába!... „Vessétek börtönbe!...” Könyörgés! Eskü! Könnyek! *(a padlón dübög)* Ezer ördög és pokol!

SPIEGELBERG: Egy pár tetves fillérért...

MOOR: Nem, erre gondolni sem akarok. Testemet egy fűzőbe kellene préselni, akaratomat pedig törvények közé. A törvény csigatempóban vonszolja magát, pedig sasként szárnyalhatna. Soha még törvény önmagában nem formált jelentős embert, de a szabadság óriásokat és nagyságokat teremtett. A zsarnok pocakjába kapaszkodnak, a gyomrát kényeztetik, és a szeleit szippantják be. Ó, Hermann szelleme mintha még hamvaiban is parázslana!... Tegyel meg uralkodónak, és Németország olyan köztársaság lesz, amihez képest Spárta és Róma a kolostor szintjére süllyed majd. *(kardját az asztalra dobja, föláll)*

SPIEGELBERG: *(fölpattan)* Bravó, bravisszímó! Pont a számomra megfelelő témához érkeztünk. Szeretnék mondani neked valamit, Moor, ami már régóta foglalkoztat, és te vagy hozzá a megfelelő ember... Igyál, tesó, igyál csak... Te, mi lenne, ha zsidóvá változnánk, és visszahoznánk a királyságot?

MOOR: *(harsányan nevet)* Ó! Értem... értem én... Azt akarod, hogy a fityma kimenjen a divatból, mert a tiéd már a doktoré?

SPIEGELBERG: Elmész te a fenébe, hülyegyerek! Engem már valamilyen csoda folytán előre körbemetéltek. De mondd, ugye ravasz és egyszersmind tökéletes terv? Szétküldünk egy kiáltványt a világ mind a négy sarkába, és Palesztinába idézzük, aki nem eszik disznóhúst. Aztán dokumentumok alapján bizonyítom, hogy Heródes tetrarcha az ükapám volt, és így tovább. Micsoda győzelem lesz: kikecmereghetnének a sárból, és újraépíthetnék Jeruzsálemet. Kikergetjük a törököket Ázsiából, amíg meleg a kard, Libanonból kivágjuk a cédrusokat, hajókat építünk, visszük az egész népet, és mindennel üzletelünk, ami létezik. Eközben pedig...

MOOR: (*mosolyogva megfogja a kezét*) Bajtárs, elég ebből az idióta szövegelelésből.

SPIEGELBERG: (*meghökkenve*) Jaj, csak nem a tékozló fiút akarod itt alakítani? Egy olyan férfi, mint te, aki több arcot firkált össze a kardjával, mint amennyi firkát hárman egy szökőévben a panaszkönyvbe írnak!... Meséljek neked a nagy kutyatorról? Csak a saját emlékeidet kell előhívnom, és azok máris tüzet pumpálnak az ereidbe, ha már nem lelkesednél. Emlékszel még, Collegio urai hogyan lőttek a kutyád lábába? És te bosszúból böjtje szólítottad föl az egész várost. Szabályosan körberöhögtek. De te nem lazsaltál, és minden húst fölvásároltattál a városban, hogy nyolc órákor már nem volt több rágnivaló csont az egész környéken, és ugrásszerűen fölment a halak ára. A város vezetősége meg a polgárok bosszút forraltak. Mi, fiatal fickók, ezerhétszázan vonultunk utcára, veled az élünkön, hentes, szabó, kereskedő mögöttünk, gazdák, borbélyok és minden céh, szitkozódva, rohamra készen a város ellen, ha a fiataloknak a haja szála is meggömbül. Hornbergi lövészünnepély lett a dologból, az urak orrlógatva meghátráltak. Erre te orvosok hadát hívtad, egy egész konzíliumot, és három tallért ajánlottál föl annak, aki meggyógyítja a kutyát. Aggódtunk, hogy az urak túl büszkék lesznek, és hogy majd nemet mondanak, és már arról volt szó, hogy kényszeríteni fogjuk őket. De ez szükségtelennek bizonyult, mert az urak a három tallért három garasra alkudták le. Tizenkét receptet írtak föl egy óra alatt, a kutya viszont így is szinte azonnal fölfordult.

MOOR: Nyomorult orvosok!

SPIEGELBERG: Gyászszertartást rendeztél síppal-dobbal és minden pompával, hatalmas tömeg siratta a kutyát, és mi éjszaka ezren vonultunk ki, egyik kezünkben lámpással, másik kezünkben karddal, úgy vonultunk a városon keresztül, harangzúgás közepette, míg a kutya végtisztességet nem kapott. Aztán jött a tor, ami hajnalig tartott, végül te mindenkinek megköszönted a részvétnyilvánítást, és féláron eladtad a maradék húst. Mort de ma vie, akkor olyan tiszteletet vívtunk ki, mint egy meghódított vár helyőrsége.

MOOR: Nem szégyelled magad, hogy ezzel vagy olyan nagyra? Nincs benned semmi szégyenérzet a csibészség miatt?

SPIEGELBERG: Menj már, nem vagy te igazi Moor! Emlékszel még, hány-szor szidtdad a vén zsugorit pohárral a kezeden, azt hajtogatva: hadd kuporgasson, hadd gyűjtögessen csak, neked legalább lesz mit legurítani a torkodon!... Emlékszel még? Hm? Emlékszel még? Ó, te reménytelen, szánalmas hencegő János! Az még férfias beszéd volt, nemes férfihoz méltó, de ez...

MOOR: Átkozott legyél, hogy emlékeztetsz rá! És legyek én is átkozott, hogy ezt mondtam. De a bor beszélt belőlem: a szívem nem hallotta, mivel dicsekedett a nyelvem.

SPIEGELBERG: (*ingatja a fejét*) Nem, nem, nem! Képtelenség! Lehetetlen, cimborá, ezt nem gondolhatod komolyan. Mondd, testvérem, nem a nyomor mondatja ezt veled? Gyere, hadd meséljek valamit a kamaszkoromból. Volt a házam mellett egy árok, nem kevesebb, mint nyolc láb széles, és mi, fiúk megpróbáltunk átugrani rajta. De hiába. Puff! Ott feküdtél, nevettek rajtad, megdobálták hógolyóval. A ház mellett gubbasztott egy vadász láncra vert kutyája, egy harapós dög, aki szempillantás alatt letépte a lánykák szoknyáját, ha közel merészkedtek hozzá. Nagy örömet okozott a lelkemnek, ha hergelhettem ezt a kutyát, majd megszakadtam a röhögéstől, annyira mérgesen meredt rám ez a dög, olyan szívesen nekem ugrott volna, ha bír... Mi történt, cimborá? Egyszer megint csak ugyanígy provokáltam, durván az oldalába csapva egy követ, mire az olyan dühvel kezdte rángatni a láncot, hogy sikerült el is szabadulnia; én meg mint a szélvihar, futottam... Ennek a fele sem tréfa! És akkor utamban az árok. Mit tehettem? A felbőszült eb a nyomomban volt, én viszont gyorsan nekifutottam, és átugrottam. Ennek az ugrásnak köszönhetem az életemet, különben darabokra tépett volna az a dög.

MOOR: Miért is mesélted ezt el nekem?

SPIEGELBERG: Azért, hogy lásd: a szükségben növekszik az erő. Ezért nem félek én, ha a legvégsőre kerül a sor. A bátorság a veszélyben, az erő a szükségben növekszik. A sorsnak nagy terve van velem, ha ilyen nehéz utat jelölt ki nekem.

MOOR: (*mérgesen*) Nem tudom, mihez kellene vagy kellett volna még bátorság.

SPIEGELBERG: Igen?... Hagyod tönkremenni a tehetségedet csak úgy? Nagyszerűségedet pedig eltemeted, cimborá? Úgy gondolod, hogy a kis lipcsei balhézásod már az emberi tűrőképesség határait feszegeti? Hát akkor rajta, lépünk csak ki a nagyvilágba! Párizs és London!... Ahol pofont kapsz, ha valakit rendes embernek szólítasz. A legnagyobb élvezet nagy léptékben gyakorolni a művészetet... Ott aztán csodálkozni fogsz! Füled-farkad kettéáll majd! Látva, ahogy aláírásokat hamisítunk, kockát pörgetünk, záratat törünk fel, ahogy kibelezzük a bőröndöket... Van még mit tanulnod Spiegelbergtől! Legjobb akasztófára küldeni a gazembereket, akik egyenes ujjakkal éhen halnak!...

MOOR: (*szórakozottan*) Hogyhogy? Te ekkora játékos lettél?

SPIEGELBERG: Úgy látom, nem bízol bennem. Várj csak, hadd melegedjek bele. Csodát látsz majd, agyvelőd kifordul a koponyádból, ha napvilágot lát a tervem. (*föhláll, hevesen*) Megvilágosodtam! Nagy gondolatok érnek az elmémbe! Teremtő agyvelőm hatalmas terveket szövöget. Átkozott az alváskényszer (*a fejét üti*), ami eddig láncra verte erőimet és akadályozta kilátásaimat! Fölebredek, és érzem, ki vagyok – pontosabban, kivé kell válnom!

MOOR: Órült vagy. Teljesen megszédítette fejedet a bor.

SPIEGELBERG: (*még hevesebben*) Spiegelberg, mondják majd, tudsz varázsolni, Spiegelberg? Kár, hogy nem lettél generális, Spiegelberg, így a király, az

osztrákokat egy gomblyukon át kiüldözted volna. Hallom az orvosokat nyavalyogni: felelőtlenség, hogy nem tanultam orvostudományt, mert már föl találtam volna a golyva legújabb ellenszerét. Ajjaj! És hogy miért nem államtudományokat tanultam, sóhajtoznak szobácskáikban a Sullyk, mert Lajos-aranyakká varázsoltattam volna a köveket. És Spiegelberg lesz a nevem keleten és nyugaton... És pokolba veletek, gyáva kutyák, varangyos békák: Spiegelberg kitért szárnyakkal röpköd a dicsőség temploma felé.

MOOR: Jó utat! Mászd meg a szegény oszlopaira fölkúszva a dicsőség csúcsát. Apám ligetének árnyékában, Amáliám karjaiban fészkel az én nemes megnyugvásom. Már előző héten levélben kértem bocsánatot apámtól. Nem hallgattam el egyetlenegy apró részletet sem. A töredelmes őszinteség pedig valódi részvétet és segítséget talál. Vegyünk búcsút egy időre, Móric. Mi már nem találkozunk többé. Megjött a posta. Apám bűnbocsánata már befutott, itt van házon belül.

Jön Schweizer, Grimm, Roller, Schufterle és Razmann

ROLLER: Tudtátok, hogy a nyomunkban vannak?

GRIMM: Hogy bármikor elfoghatnak bennünket?

MOOR: Nem lep meg. Lesz, ami lesz. Nem láttátok Schwarzot? Nem említette, hogy levelem jött?

ROLLER: Már egy ideje keres, úgy gondolom.

MOOR: Hol van, merre találok? *(gyorsan el akar sietni)*

ROLLER: Maradj! Idejön. Te reszketsz?

MOOR: Nem reszketek. Miért reszketnék? Bajtársak! Ez a levél... Örüljeteke velem! Én vagyok a világ legboldogabb embere, miért reszketnék?

Jön Schwarz

MOOR: *(odaszalad hozzá)* Testvér, testvér, a levelet! A levelet!

SCHWARZ: *(odaadja a levelet, amelyet Moor hevesen feltép)* Mi van veled? Falfehér vagy.

MOOR: Az öcsém kézírása!

SCHWARZ: Mit művel Spiegelberg?

GRIMM: Az a fickó örült. Úgy hadonászik, mintha rángógörcsöt kapott volna.

SCHUFTERLE: Kezd megbomlani az agya. Szerintem verselget.

RAZMANN: Spiegelberg! Hé, Spiegelberg! – Ez az idióta nem hall.

GRIMM: *(megrázza)* Ember, álmodsz éppen, vagy mi?

SPIEGELBERG: *(aki egész idő alatt terveket sző, vadul gesztikulál a szoba sarkában, hirtelen fölugrik)* La Bourse ou la vie! *(és torkon ragadja Schweizert, majd a falhoz vágja, Moor kiejti kezéből a levelet és elrohan)* *(mind fölpattannak)*

ROLLER: *(utánna)* Moor! Hová mész, Moor? Mi a terved?

GRIMM: Mi baja lehet? Hullasápadt.

SCHWEIZER: Valami nagy újság lehet! Nézzük csak meg!

ROLLER: *(felveszi a földről a levelet, és olvas)* „Szerencsétlen fivérem!” Milyen vidám kezdés. „Röviden tájékoztatlak arról, minden reményed odavan – hogy apám szavaival éljek: menj oda, ahová bűnös tetteid vezérelnék. Azt mondja még, ne is reménykedj abban, hogy elnyered bocsánatát, hacsak arra nem vagy

hajlandó, hogy tornyának legmélyebb cellájában kenyéren és vízen élj, míg hajad sastoll hosszúságúra nem nő, körmeid pedig olyan görbék lesznek, mint a madaraké. Ezek az ő saját szavai. Azt parancsolja, zárjam soraim. Isten veled! Sajnálak. Moor Ferenc.”

SCHWEIZER: Milyen aranyos kisöcsi. Dologra! Ferencnek hívják a gazembert?

SPIEGELBERG: *(közben odalopakodik)* Vízet és kenyeret hallok emlegetni? Szép kis élet! Én mást tervezek nektek. Nem megmondtam, hogy a végén nekem kell majd mindenki helyett gondolkodnom?

SCHWEIZER: Mit mond ez a kerge birka? A szamár fog helyettünk gondolkodni?

SPIEGELBERG: Gyáva nyulak, lúzerek, bénák, sánta kutyák vagytok ti mind, ha nem mertek kockáztatni!

ROLLER: Igazad van, azok vagyunk – de vajon a te vakmerésed kihúzza miniket ebből a slamasztikából?

SPIEGELBERG: *(büszke nevetéssel)* Szegény agyalágyult! Kihúzza ebből a helyzetből? Hahaha!... Ebből a helyzetből?... Csak ennyi telik tőled? Ennyivel beéred? Spiegelberg nagyon kisztílú lenne, ha csak ennyivel indítana. Hallod-e, ember: hőskökké, vezérekké, istenekké teszlek benneteket!

RAZMANN: Sok ez egyszerre, de tényleg! Olyan óriási munka lenne, hogy a fejed bálná.

SPIEGELBERG: Csak a bátorság számít, az észet én szállítom hozzá. Bátorság, mondom, Schweizer! Bátorság, Roller, Grimm, Razmann, Schufterle! Bátorság!

SCHWEIZER: Bátorság? Ha csak annyi kell, vagyok én olyan bátor, hogy mezítláb sétálok keresztül a poklon.

SCHUFTERLE: Olyan bátor vagyok, hogy még a bitó alatt is megverekszem az ördöggel egy szegény bűnös lelkéért.

SPIEGELBERG: Ezt már szeretem! Ha tényleg ilyen bátrak vagytok, lépjétek elő, és mondjátok ezt: van még mit veszteni, nem kell mindent megnyerni!...

SCHWARZ: Igaz, lenne veszítenivalóm, ha el akarnám veszíteni, amit még nyerhetek!

RAZMANN: A fenébe is, igaz! És nyernivalóm is, ha megnyerném, amit nem veszíthetek el.

SCHUFTERLE: Ha el kell veszítenem, amit kölcsönbe kaptam, akkor holnap már semmi veszítenivalóm nincs.

SPIEGELBERG: Akkor rajta! *(közéjük áll, középre)* *(meggyőző hangon)* Ha még német vér csörgedezik ereitekben – gyertek! A cseh erdőkben verünk tábort, alapítunk egy rablóbandát, és – Mit bámultok ennyire? Már is inatokba szállt a bátorságotok?

ROLLER: Nem te vagy az első, aki akasztófára pályázik. De mi más választásunk maradt még?

SPIEGELBERG: Választás, micsoda?! Konkrétan nulla választásotok van! Az adósok börtönében szeretnétek rohadni a végítélet napjáig? Ásóval-kapával akartok száraz kenyeret szerezni? Szerény alamizsnáért mások ablaka alatt szere-

nádozni? Vagy pedig fölesküdni a borjúbőrre?... Kérdés, hogy egyáltalán megbízna-e bennetek... És az milyen: egy epebajos őrmester kénye-kedve szerint előre ledolgozni a tisztítótüzet? Dobszóra akartok menetelni? Vagy gályarabságban Vulkan egész vasraktárát a nyakatokba venni? Látjátok, ennyi választásotok van, felsoroltam mindent, amiből választhattok!

ROLLER: Spiegelberg nem is beszél annyira őrültségeket. Én is tervezgettem már, de mindig ugyanoda lyukadtam ki. Mi lenne, gondoltam, ha mind neki-ülnénk, és összeállítanánk egy naptárat, egy évkönyvet, vagy valami hasonlót, és teleírnánk mindenféle kritikákkal, ahogy mostanság a divat diktálja?

SCHUFTERLE: A mindenit! Hasonlít az én tervemhez. Arra gondoltam, mi lenne, ha pietista lennék, és hetente bűnbánó órákat tartanék?

GRIMM: Telitalálat! És ha nem jön össze a pietistaság, akkor ateista lehetnél! Szájba vághatnád mind a négy evangélistát, elégethetnéd a könyvet, és vinnék a maradékot, mint a cukrot.

RAZMANN: Vagy hadba szállhatnánk a nemi betegségek ellen... Ismerek egy orvost, aki higanyból épített házat, ahogy az ajtójára írott epigramma is mondja.

SCHWEIZER: *(fölkáll, és kezet szorít Spiegelberggel)* Móric, te nagy ember vagy! Vagy pedig vak tyúk is talál szemet.

SCHWARZ: Kitűnő tervek, remek munka! Amikor nagy szellemek találkoznak! Már csak az hiányzik, hogy nők, sőt kerítők legyünk, és áruba bocsásuk a szüzességünket.

SPIEGELBERG: Hülyeség, hülyeség! És mi akadályoz meg benne, hogy mindezt együtt valósítsuk meg? Az én tervem mindig a legmagasabbra tör, ezért dicsőség és halhatatlanság a jutalma! Képzeljétek, ti szegény ördögök, ennyire előre kell gondolkodni! Mert a hírnév, a felejtetlenség édes érzése, hmm...

ROLLER: Ó, fölkerülni a becsületes emberek listájára! Mesteri szónok vagy, Spiegelberg, ha arról van szó, hogy egy becsületes emberből szélhámost faragj... De mondd csak, hol marad Moor?

SPIEGELBERG: Becsületes, mondd? Úgy érted, akkor kevésbé lennél becsületes, mint most? Mi az a becsület? Gazdag vénemberek válláról levenni a gond harmadrészét, mert az úgyis csak megzavarja arany álmukat; forgalomba hozni az eldugott pénzt, helyreállítani a javak egyensúlyát, egyszóval: visszahozni az aranykort, Istent megszabadítani terheitől, háborút, járványokat, drága időt és orvosokat spórolni neki... Látod, ezt nevezem én becsületességnek, így ad az ember méltó eszközöket a Gondviselés kezébe... És minden egyes lenyelt falat közben az a jóleső érzés járja át, hogy ezt a saját eszemmel, bátorsággal, éjjeli virrasztásaimmal el... Tisztel majd érte fiatal és vén.

ROLLER: És a végén még eleven testtel tart az ég felé, viharral és széllel szemben, dacolva az ősidő falánk gyomrával, a hold, a nap és a csillagok alatt lebegve, ahol az ég oktalan madarai fészkelnek mennyeien koncertezve, az angyalok pedig szent gyülekezetüket tartják?... Nem így van? És amíg királyokat és fejedelmeket molyok és férgek rágnak, engem az a megtiszteltetés ér, hogy Jupiter király madarai jönnek hozzám vizitálni... Móric, Móric, Móric! Óvakodj a három lábú állattól!

SPIEGELBERG: Megijedtél, beszarikám? A dögkutakban mennyi géniusz rohadt el, aki megreformálhatta volna a világot. Aztán mégis évszázadokig, évezredekig beszéltek rólok! Miközben jó pár királyt és fejedelmet simán átugrott volna a történelem, ha a történészek ki nem akarják tölteni az örökösödési táblák hézagjait, hogy a könyvük néhány pluszoldallal vastagodjon, és ezért fizessen nekik a kiadó... Ha téged meglát egy vándor, ahogy ide-oda röpködsz a szélben, „Ennek se víz bugyborékol a koponyájában”, mormolja majd a bajusza alatt, és sóhajt a gyalázatos idők miatt.

SCHWEIZER: *(a vállára üt)* Mesteri, Spiegelberg, mesteri! A gecibe, mire vártok még?

SCHWARZ: Hívjuk prostitúciónak. Nem mindegy? Nem mindig tart a zsebében olyan porocskát az ember, ami átsegíti az alvilágba vezető Akherónon, ahová már egy lélek sem követi őt! Nem, Móric testvér! Tetszik a javaslatod. Az én katekizmusom is így tartja.

SCHUFTERLE: Ahogy az enyém is. Spiegelberg, benne vagyok!

RAZMANN: Lelkiismeretemet, ezt az üvöltő szörnyeteget Orfeuszként altattad el. Teljes mellszélességgel csatlakozom.

GRIMM: Si omnes consentiunt ego non dissentio. Vessző nélkül! Fejemben hatalmas a csődület: pietisták, kuruzslók, kritikusok és szélhámósok. Aki a legtöbbet kínálja, megkaphat. Itt a kezem, Móric!

ROLLER: Te is, Schweizer? *(jobbát nyújtja Spiegelbergnek)* Eladom a lelkemet az ördögnek.

SPIEGELBERG: Nevedet meg a csillagoknak. Mit számít, hová utazik a lélek? Ha majd előreküldött futárok serege jelenti, hogy az ördögök ünneplőt húztak, szemükből kiporolták az ezeréves kormot, és a kénes kemencék füstölgő kéményeiből elődugták szarvacskás fejüket csak azért, hogy bevonulásunkat láthassák? Bajtársak! *(felugrik)* Hajrá! Bajtársak! Mi van ennél nagyobb élvezet a világon? Gyertek velem!

ROLLER: Ne kapkodjunk. Az állatnak feje is van, fiúk!

SPIEGELBERG: *(dühösen)* Miről károgsz? A fej már nem volt a helyén, amikor a végtagok még mozogtak. Bajtársak, kövessetek!

ROLLER: Ne olyan sietősen, mondom. A szabadságnak is vezetőre van szüksége. Vezető nélkül Róma és Spárta sem létezett volna.

SPIEGELBERG: *(simulékonyan)* Igen, várjatok, Rollernek igaza van. Mert fölvilágosult elmének kell lennie. Jó politikusnak! Ha belegondolok, hol tartottatok egy órával ezelőtt, és hol jártok most... egyetlen szerencsés gondolatnak hála?... Hát persze, vezetőre van szükségünk! Fölvilágosult, fifikás fejnek kellene lennie, aki ezeket a gondolatokat kitalálja?

ROLLER: Ha volna remény... ha én arról álmodhatnék... De attól félek, senki sem fog az élre állni.

SPIEGELBERG: Már aztán miért nem? Bökd ki kereken, barátom!... Amilyen nehéz viharban kormányozni a szélcibálta hajót, pont olyan nehéz a korona súlya. Mondd ki bátran, Roller!... Talán mégis élünkre áll majd valaki.

ROLLER: Az egész megy a levesbe, ha nem áll oda. Moor nélkül olyanok vagyunk, mint a test lélek nélkül.

SPIEGELBERG: *(ingerülten elfordul tőle)* Idióta!

MOOR: *(vadul belép, föl-alá futkos a szobában nagy hévvel, magában)* Emberek... Emberek! Képmutató, álnok krokodilnépség! A szemük víz, a szívük jég! Szájukon csók, zsebükben kard! Az oroszlán és a leopárd megeteti kicsinyeit, a holló döghússal kínálja fiókáit, és ő, ő... Megtanultam túrni a gonosztságot, mosolygok, amikor aljas ellenségem saját véretem issza... De ha a vér árulóvá, az apai szeretet Megérává változik, változz tűzzé, férfiggadtság, szelíd bárány, vadulj tigrissé, minden porcikádból áradjon harag és pusztulás!

ROLLER: Figyelj ide, Moor! Mit gondolsz? Nem jobb rablónak lenni, mint kenyéren és vízen tengődni a torony legsötétebb pincelyukában?

MOOR: Miért nem változik tigrissé ez a szellem, hogy dühöngő állkapcsa emberhúsba haraphasson? Ez volna az apai hűség? Ez volna a szeretet? Bár volnék medve, hogy északi fajtársaimat e gyilkos szörny ellen hergelhessem!... Bűnbánat, amely nem kap kegyelmet! Megmérgezném az óceánt, hogy minden forrásból döghalált igyanak! Bizalom, töretlen hűség, de semmi irtalom!

ROLLER: Figyelj már ide, Moor, amikor hozzád beszélek!

MOOR: Hihetetlen, ez egy agyrém, egy rémálom... Milyen megható könyörgés, a nyomornak milyen élethű ábrázolása, a megbánás micsoda szétáradása... Még a vad bestia is megszánt volna! Könnyekben törtek volna ki a kövek is... Az emberi nem gonosz karikatúrájának tartanak, ha megmutatnám a világnak... és ő mégis, mégis... Ó, ha fölkelést fújhatnék össze a természet harmonáján keresztül, ha föld, levegő és tenger lenne a hadrendem a hiéna elleni harcban!

GRIMM: Figyelj ide! Semmit sem hallasz a saját dühöngésedtől.

MOOR: Takarodjál innen! Neked nem ember a neved? Téged nem anya hozott a világra?... Na, tűnj a szemem elől, te emberszabású!... Kimondhatatlanul szerettem! Így még fiú nem szeretett, ezerszer odaadtam volna érte az életem. *(tombolva belerűg a padlóba)* Ha most valaki kardot nyomna a kezembe, égő sebet ejtenék a viperafajzaton! Ha valaki meg tudja mondani, hol található el a szívét, hogyan semmisíthetem meg az életét... Barátommá fogadom azt a valakit, anyagomná, istenemmé... mindenemet odaadom érte!

ROLLER: Mi volnánk ezek a barátok, hallgass már ide!

SCHWARZ: Gyere velünk a cseh erdőkbe! Rablóbandát toborzunk és te... *(Moor rámered)*

SCHWEIZER: Legyél a fővezérünk! Szükségünk van rád!

SPIEGELBERG: *(vadul egy székre veti magát)* Rabszolgák, kutyák!

MOOR: Ki adta szádba ezt a szót? Ide figyelj! *(keményen megragadja Rollert)* Ezt nem az ujjadból szoptad! Ki adta a szádba? Ezerarcú halál! Ezt akarjuk, ezeknek kell lennünk! Isteni gondolat... Rablók és gyilkosok!... Eleven lelkemre esküszöm, hogy a vezérek vagyok!

MIND: *(hangosan kiáltozva)* Éljen a vezér!

SPIEGELBERG: *(felugrik, magában)* De csak addig, amíg támogatlak.

MOOR: Látod, mintha hályog hullt volna le a szememről! Milyen ostoba voltam, hogy vissza akartam menni a ketrecre!... Elmém tettekre szomjazik, tudóm szabadságra... Gyilkosok, rablók!... Ez a szó lábam elé dönti a törvényt...

Az emberek megtagadták tőlem az emberséget, amikor a legnagyobb szükségem lett volna rá. Így aztán égpokolba az együttérzéssel meg az irgalommal!... Nincs többé apám, nincs többé bennem szeretet, vér és halál tanít majd meg elfelejteni, hogy nem volt drágább dolog ezeknél... Gyerünk, gyerünk!... Borzasztó rombolásra készülök... Jó, szóval én leszek a vezérek! És aki közületek a legvadabbul gyújtogat, a legkegyetlenebbül gyilkol, annak – én mondom nektek – királyi jutalomban lesz része. Lépjetek előre, esküdjetez sÍrig tartó hűséget és engedelmet! Erre a férfijobbra esküdjetez föl!

MIND: *(kezet adnak neki)* SÍrig tartó hűséget és engedelmességet fogadunk!

MOOR: Én pedig e férfijobbra esküszöm, hogy hű és állhatatos vezérek leszek mindhalálÍg! Ettől a kéztől pusztul az, aki kételkedik vagy elbizonytalanodik! És ugyanez legyen az én sorsom is, ha eskümet megszegem! Így legyen, fiúk? *(Spiegelberg dühösen föl-alá rohangál)*

MIND: *(földobják a kalapjukat)* Így legyen!

MOOR: Hát akkor indulás! Ne féljetez a haláltól vagy a veszélytől, rendíthetetlen végzet vezet minket! Mindenkit utolér a végzete: kit pihe-puha párnáján, kit durva csata forgatagában, kit az akasztófán vagy a keréken! A mi sorsunk valamelyik ezek közül.

Elmennek

SPIEGELBERG: *(utánuk néz, hallgat)* Hiányos a listád. Kifelejtettez a mérget. *(el)*

HarmadÍk jelenet

A Moor-kastély. Amália szobája

Ferenc, Amália

FERENC: Elfordulsz, Amália? Még annyit sem érdemez, mint az, akit elátkozott az apám?

AMÁLIA: Hagyjál már! A szerető, jószívű apa, aki farkasok és szörnyek elé veti a fiát! Itthon pedig drága borokat kortyolgat, és vén csontjait puha párnák között pihenteti, miközben éhezik az a gyönyörű nagyfia... Szégyelljetez magatokat, ti nem vagytok emberek, lelketek démoni/sátáni, az emberiség szemetei vagytok!... Az egyetlen fia!

FERENC: Azt hittem, van neki egy másik is.

AMÁLIA: Hát igen, olyan fiút érdemez, amilyen te vagy. Halálos ágyán hiába nyújtogatja majd a megfonnyadt kezét Károly után, szabályosan le fog dermedni, ahogy hozzáér Ferenc hideg kezéhez... Milyen édes, milyen édes érzés lehet ilyen apa kiátkozott fiának lenni! Mondd csak, Ferenc kedves, testvérszerető lélek, mit kell tennem ahhoz, hogy elátkozzon az apánk?

FERENC: Teljesen elfogult vagy, kedvesem, szÍvból sajnállak.

AMÁLIA: Ó, kérlek, hát a saját testvéredet is sajnáloed?... Nem, gyűlölöd őt, te szörnyeteg! De akkor engem is gyűlölösz?

FERENC: Úgy szeretlek, mint magamat, Amália.

AMÁLIA: Ha ennyire szeretsz engem, kérhetek tőled valamit?

FERENC: Bármit! Csak ne többet az életemnél.

AMÁLIA: Olyan kérés, amit könnyen teljesíteni tudsz. (*büszkén*) – Gyűlölj engem! Lángol az arcom a szégyentől, ha Károlyra gondolok, és eszembe jut, hogy engem nem gyűlölsz. Ígérd meg, jó? Én most megyek, hagyj, szeretek egyedül lenni!

FERENC: Aranyos kis álmodozó! Mennyire csodálom lágy és jóságos szívedet. (*Amália mellére mutatva*) Itt, itt uralkodott Károly, mint Isten a templomban! Ha ébren voltál, Károllyal voltál, Károly uralta az álmaidat, az egész világ egyetlen valakiben testesült meg, egyetlen ember fényét szórta vissza, egyetlen ember hangjait hallottad.

AMÁLIA: (*meghatódva*) Ez igaz, bevallom. Előttetek, barbárok előtt is bevallom – szeretem őt!

FERENC: Kegyetlen, borzalmas! Így fizetni a szerelemért. Elfelejteni téged...

AMÁLIA: (*indulatosan*) Tessék? Engem elfelejteni?

FERENC: Nem ajándékoztál neki egy gyűrűt? Egy gyémántgyűrűt, hűség-jelélül!... De hát hogyan is tudna ellenállni egy fiatalember a ribancok bája-inak? Ki ítélné el ezért, mert hát nem volt egyebe, amit odaadhatott volna... és ezért pedig simogatásokat, öleléseket kapott cserébe?

AMÁLIA: (*haragosan*) Az én gyűrűmet egy ribancnak?

FERENC: Gyalázatos, fúj. És még ha csak ez volna!... Egy ilyen értékes gyűrűt bármelyik zsidónál vehet az ember... Talán nem tetszett neki a megmunkálása, és rendelt egy sokkal szebbet ennél.

AMÁLIA: (*hevesen*) De az én gyűrűmet... az én gyűrűmet?

FERENC: Nem is mást, Amália!... Ilyen gyűrű, és az én ujjamon – és Amáliától! A halál sem vehette volna el tőlem. Nem igaz, Amália? Nem a gyémánt értéke, nem a foglalat műves munkája, hanem a szerelem adja igazi ékét!... Kedvesem, te sírsz? Jaj annak, aki miatt ezekből az angyali szemekből könny fakad!... Ó, bárcsak mindent tudnál, bárcsak látnád, bárcsak átlátnál rajta!

AMÁLIA: Hogyhogy átlátnék rajta, hahó?

FERENC: Nyugodj meg, kedvesem, ne kérdezz! (*mintha magában beszélne, de mégis hangosan*) Bárcsak lenne fátyla az utálatos Bűnnek, hogy el tudná takarni magát a világ elől! De a szem sárga, ólomszínű gyűrűjéből borzalom pillant ki – elárulja halálsápadt, beesett arca. És kiforgatja mind a csontokat... torz, elkásásodott hangon dadog... vérfagyasztóan ordít a reszketve előkecmergő csontvázból... átfúrja magát a csontokon, és a velejükig hatol, összetörve az ifjúság férfierejét... Homlokából, arcából, szájából gennyes-bűzös tajtékot lövell ki, testének egész felületét förtelmes var borítja, és az állati szégyen járataiba fészkel be magát... Fúj, fúj, émelygek tőle. Orr, szem, fül beléborzad... Amália, láttad a kórházban azt a nyomorultat, aki ott lehelte ki a lelkét? És a szemérem gyöngye szeme nem bírta nézni... te pedig hangosan jajveszékeltél. Még egyszer jusson eszedbe ez a kép, és Károlyt látod magad előtt!... A csókja, mint a pestis; szája megmérgezi a tiédet!

AMÁLIA: (*megüti*) Szégyentelen istenkáromló!

FERENC: Elborzadsz ettől a Károlytól, ugye? Ettől a képtől azért forog a gyomrod rendesen, mi? Jó, menj, nézd meg közletről a te szép, isteni Károlyodat! Menj, szívdd be az ő balzsamos leheletét, hadd mérgezzen meg az ambróziaillat,

amely szájából árad. Szájának lehelete, ami egy oszladozó tetem és egy hullákkal teli vesztőhely bűzének keveréke, halálos, fekete ájulásba taszít.

Amália elfordítja a fejét

FERENC: Micsoda szerelmi fölbuzdulás! Milyen kéjes ölelés... De nem igazságtalanság a külseje miatt elítélni egy embert? A legnyomorultabb ezópuszi krip-liben is lakhat nagy és jóságos lélek, mint a rubin, amely kiviláglik a mocskból (*gonosan mosolyog*). Himlőhelyes szájról is fakadhat igazi szerelem, még ha a bűn a jellem alapjait meg is ingatja. A szeméremmel együtt az erény is odavan: mint a rózsa illata, idővel elapad... A testtel együtt a lélek is nyomorulttá silányul...

AMÁLIA: (*boldogan fölugrik*) Károly! Megint rád ismerek! Még élsz, és minden hazugság! Nem tudod, te aljas gazember, hogy Károly sosem válna ilyenné? (*Ferenc egy ideig elmélyülten áll, hirtelen megfordul, menni készül*) Hová ilyen sietősen? Saját szégyened elől futsz?

FERENC: (*eltakarja az arcát*) Hagyjál! Hagyjál már!... Csorog a könnyem... zsarnok apám! Így átadod a nyomornak a legjobb fiadat... a mindent elárasztó szégyenbe taszítva... hagyj, Amália! A lába elé omlanék, letérdelnék, hogy rám szórja helyette az átkot... rám, rám... az én véremre... az én életemre... minde nemre...

AMÁLIA: (*nyakába borul*) Károlyom testvére, kedves, drága Ferenc!

FERENC: Ó, Amália! Hogy szeretlek én ezért a töretlen szeretetért, amit a bátyám iránt érzel. Bocsáss meg, hogy szerelmed ilyen kemény próba elé állítottam! Milyen szépen igazoltad reményeimet! Ezekkel a könnyekkel, sóhajokkal, ezzel az angyali haraggal, ami engem is sújt... Annyira hasonló a lelkünk.

AMÁLIA: Ez abszolút nem így van.

FERENC: Olyan harmóniában vannak, mintha ikertestvérek lennének! Ha nem látszana ennyire kívülről a különbség, persze Károly hátrányára, már tízszer is összetévesztettek volna. Te vagy, milyen gyakran mondd nekem is, te vagy Károly visszhangja, hasonmása!

AMÁLIA: (*csóválja a fejét*) Nem, nem, az ég tiszta fényére esküszöm! Egyetlen erecskéje, érzelmeinek egy szikrája sem...

FERENC: Hajlamainkban is hasonlóak vagyunk... a rózsa volt a kedvenc virága... melyik virág vetekedhetne a rózsával? Kimondhatatlanul szerette a zenét, ti vagytok a tanúim, csillagok! Ti gyakran láttatok engem az éjszaka halálos csöndjében a zongoránál ülve, amikor mindent elborított az árnyék és az álom... Hogyan tudsz még kétkedni, Amália, mikor szeretetünk találkozott a tökéletességben? És ha a szeretet ennyire egyöntetű, hogyan különbözhetnének gyermekei?

Amália csodálkozva néz rá

FERENC: Csöndes, forró este volt, az utolsó, mielőtt elutazott Lipcsébe. Abba a lugasba vitt, ahol gyakran üldögéltetek szerelmi ábrándjaitokban... Sokáig ültünk halkan... egyszer csak megragadta a kezem, és könnyes szemmel ezt mondta halkan: elhagyom Amáliát, nem tudom... azt hiszem, örökre... Te ne hagyd el, öcsikém!... Legyél a barátja!... Az ő Károlya... Károly... sosem... tér... vissza! (*letérdel Amália elé, és megcsókolja a kezét*) Sosem, sosem, sosem fog vissza térni, és én megfogadtam neki...

AMÁLIA: (*hátraugrik*) Áruló, most rajtakaptalak! Pont ebben a lugasban kért meg: tegyek esküt, hogyha meghalna, ne szeressek mást... Te istentelen, csaló... takarodj a szemem előtt!

FERENC: Nem ismeresz engem, Amália, nem ismeresz!

AMÁLIA: Ó, ismerlek, most már jól ismerlek... szeretnél hasonlítani rá? Előtted sírt volna miattam? Előtted? Előbb írta volna föl a nevem egy szegény-padra! Azonnal takarodj innen!

FERENC: Megsértesz!

AMÁLIA: Menj el, ha mondom. Értékes órákat raboltál el tőlem, de mindezt majd a te életedből fogják levonni.

FERENC: Gyűlölsz engem?

AMÁLIA: Megvetlek! Menjél már!

FERENC: (*lábaival dobogva*) Várj! Fogsz te még előttem reszketni! Fömládozol egy koldusért? (*dühösen el*)

AMÁLIA: Takarodj, te szörnyeteg!... Most megint Károllyal vagyok... Koldus, mondta Ferenc. Hát így fordul meg a világ: királyból koldus, koldusból király! Nem cserélném el az ő rongyait a fölkenetek bíborával. A pillantás, amivel koldul, nagy, királyi pillantás... Egy pillantás, amely megsemmisíti a gazdagok és hatalmasok minden pompáját, győzelmét! Porba vetlek, hivalkodó ékszer! (*kitépi nyakából a gyöngyeit*) Legyetek átkozottak, ti gazdagok és hatalmasok, akik ezüstöt, aranyat viseltek! Legyetek átkozottak a tízfogásos lakomáitokkal együtt! Legyetek átkozottak, ahogy a kék puha párnáin pihentetitek tagjaitokat! Károly! Károly! Most már méltó vagyok hozzád... (*el*)